

Η ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΟΥ ΚΑΝΤ

Μίλησαν πολὺ γιὰ τὸν Κάντ, πρὸ πάντων γιὰ τὴ μέθοδό του τῆς ζωῆς. Ἀλλὰ γιὰ τὴ μέθοδο τῆς σκέψεως τίποτε, παρὰ κάτι ἄκρες μέσες καὶ κείνες ἀόριστες. Παραδεκτὸ ἄς εἶνε μιὰ γιὰ πάντα: Ὁ Κάντ, ἦτανε μεγάλος φιλόσοφος. Μένει νὰ μάθωμε ἂν, ἓνας μεγάλος φιλόσοφος αὐτοῦ τοῦ εἶδους δὲν εἶνε πρῶτα ἀπ' ὅλα ἓνας μεγάλος θεολόγος.

Τι εἶνε ἓνας θεολόγος; Ἐνας πού λογικεύεται ἀπὸ τὰ πρίν. Τι εἶνε ὁ Κάντ; Ἐνας λογικεύομενος ἀπὸ τὰ πρίν. Αὐτὸ ἦταν ὁ φιλόσοφος πρίν ἀπὸ τὸν Πλάτωνα καὶ τὸν Buffon. Τώρα δὲν εἶνε πιά αὐτό. Ἡ φιλοσοφία τοῦ λογισμοῦ ἀπὸ τὰ πρίν ἔπεσε τόσο σὲ ἀχρηστία ὅσο καὶ ἡ δογματικὴ θεολογία, ἡ εὐχρητολογικὴ καὶ ἡ μυστικιστικὴ θεολογία.

Δὲν πρόκειται πιά ν' ἀνεβαίη κανεὶς μ' ἓνα χτύπημα τῶν φτερῶν στὶς κορυφὰς καὶ ἔπειτα σιγὰ νὰ κατεβαίη σ' ἓνα γήινο κόσμον καταφρονημένο καὶ ἀρνημένο. Πρέπει νὰ φύγη κανεὶς ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμον ἀφοῦ πρῶτα τόνε μάθῃ. Ἐπειτα θ' ἀνεβῆ κανεὶς αἰώνια, χωρὶς ποτὲ τὴν κορυφὴν νὰ φτάσῃ. Δὲν ὑπάρχει κορυφὴ. Ἡ στάση πού ὁ Κάντ ἔπερνε στὴν κορυφὴ αὐτοῦ τοῦ ἄσιλου βουνοῦ, τοῦ Ἄδολου Λογισμοῦ, ἦτανε θεατρικὴ στάση. Ἦταν αὐταπάτη. Δὲν ὑπάρχει ἄδολος λογισμὸς ὅπως δὲν ὑπάρχουν καὶ κρυσταλλένια βουνά. Τὸ λογικόν, δὲν εἶνε παρὰ μιὰ λέξις: ἔκφραση τῶν πιὸ καλόβωλον τρόπων γιὰ νὰ καταλάβῃ κανεὶς τίς πολλαπλὰς σχέσεις πού ἐνώνουν τὰ διάφορα στοιχεῖα τῆς φύσεως. Τὸ λογικὸ δὲν εἶνε παρὰ μονάδα μέτρου, μιὰ μονάδα χρήσιμη καὶ χωρὶς αὐτὴ τόσες διαφορὰς θὰ ὑπῆρχανε στὶς γνώμες τῶν ἀνθρώπων ὥστε καμιά κοινωνία δὲν θὰ ἔστωκε. Ἀλλὰ ἡ ἀνάγκη αὐτὴ δὲν εἶνε προγενέστερη ἀπὸ τὴ ζωὴ εἶνε μεταγενέστερη. Ὅτι εἶνε χρήσιμο, ὅτι εἶνε λογικόν, εἶνε ἐκεῖνο πού εἶνε. Ἀλλὰ καὶ κάθε ἄλλος τρόπος τοῦ εἶναι, μιὰ καὶ θὰ ἦτανε, ἐπίσης θὰ ἦτανε χρήσιμος καὶ λογικός.

Πέρνωμε συνήθως γιὰ αἰτία τῆς ζωῆς τὸ καταπάτι αὐτῆς. Θεωροῦμε γιὰ ἀρχὴ πού διευθύνει ἐκεῖνο πού ἄλλο δὲν εἶνε παρὰ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς παραδοσένιας πείρας. Ἡ λογικὴ εἶνε τὸ προῖον γεγονότων καὶ ὄχι ἡ παραγωγὸς γεγονότων. Ἀλλὰ τὰ γεγονότα δὲν εἶνε ὅλα γνωστά, προπάντων σ' ἐκείνους πού γιὰ ἐπάγγελμά τους ἔχουν τὴ φιλοσοφίαν· μόνο τὰ πιὸ κοινά, ἐκεῖνα πού ἀποχτοῦνται μ' ἓνα κάποιο βαθμὸ ἐπιμονῆς, εἶνε γνωστά στοὺς ἀνθρώπους. Μὲ μόνα αὐτὰ τὰ γεγονότα ἔχουν χτίση τὴ γενικὴ τους λογικὴ. Ἔτσι ὅταν θέλουν νὰ ἐφαρμώσουν αὐτὸ τὸ ἐργαλεῖο στὶς θετικὰς ἐπιστῆμες, δὲν εἶνε ἄξιο γιὰ τίποτα. Ἡ γενικὴ λογικὴ πού γι' αὐτὴ μεθοῦσε ὁ Κάντ εἶνε ὀλότελα ἄχρηστη σ' αὐτὰς τίς δυὸ ἐπιστῆμες π. χ. στὴ γλωσσολογία καὶ τὴ βιολογία. Καὶ νά, αὐτὸ ἔξηγά τὸν ἀπεριόριστον βαθμὸ τῶν ἀνοησιῶν πού κάθε μέρα σερβίρουν οἱ ἐρασιτέχνες τῆς βιολογίας καὶ οἱ ἐρασιτέχνες τῆς γλωσσολογίας. Ἡ βιολογία εἶνε ὀλίγο προσιτή, ἡ γλωσσολογία πού φαίνεται προσιτὴ σὲ κάθε ἄνθρωπον, πού μιλεῖ, εἶνε ὀλέτελα ρημαγμένη ἀπὸ τὴ γενικὴ λογικὴ. Κάθε φορὰ πού θέλουν

νά εφαρμόσουν τὴ γενικὴ λογικὴ γιὰ νὰ ἐξηγήσουν τὰ συγκεκριμένα γεγονότα τὰ παρατηρούμενα ἀπὸ μιὰ ἀπὸ τὶς αἰσθήσεις μας, πέφτουν στὸ παράδοξο. Σὲ τί χρησιμεύει ἡ γενικὴ λογικὴ;

Ἴσως γιὰ τίποτα ἄλλο παρὰ νὰ χαλᾶ τὰ μυαλά. Ἐραγε γιὰ τὴν λείπει ἓνα μέτρο, ἓνας ὁδηγός; Ὁχι. Δὲ χρησιμεύει παρὰ νὰ χώνη στὸ μυαλὸ αὐτὸν τὸν παράδοξο ἀφορισμὸς: Αὐτὸ εἶνε ἔτσι, γιὰ τὸ αὐτὸ πρέπει νὰ εἶνε ἔτσι. Ὁ Κάντ δὲ λογιζέται διαφορετικά. Ἦταν μιὰ ὠραία μηχανὴ πού ἐκοπάνιζε ἀέρα. Φαντασθῆτε ὁ ἄνθρωπος αὐτός, πού ποτέ του γυναικα δὲν πῆρε οὔτε ἐρωμένη, πού πέθανε παρθένος καὶ ὅπως λένε πέρασε μιὰ ζωὴ πραγματικὰ μηχανικὴ, εἶχε τὸ θράσος νὰ ψιλολογίση πάνω στὰ ἦθη! Ἄλλὰ πόσο ὠραῖος εἶνε ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου του. Ἡ Μεταφυσικὴ τῶν Ἡθῶν! Οἱ ἀφορισμοὶ του εἶνε παράδοξοι.

« Ἐκεῖνο πού πρέπει νὰ κάμωμε, νὰ τὸ μόνο πράμα πού μορεῖ νὰ εἴμεθα βέβαιοι »

Ἄλλὰ πῶς μορεῖ κανεὶς νὰ εἶνε βέβαιος γιὰ κείνο πού πρέπει νὰ κάμῃ, ἀπὸ τὰ πρῖν, χωρὶς πρῶτα νὰ ξετάσῃ τὶς περιπτώσεις ὅπου παρουσιάζονται; Τί εἶνε αὐτὸ τὸ καθῆκον, αὐτὸ καθ' ἑαυτό, αὐτὴ ἡ πεποίθησις στὸν ἑαυτόν; Καθαρὴ θεολογία.

Ἐνα ἄλλο εἶνε σπουδαῖο: « Ἐνέργια μὲ τέτοιο τρόπο ὥστε νὰ μορεῖς νὰ θέλῃς ὁ γνώμονας τῆς ἐνεργείας σου νὰ γίνῃ παγκόσμιος νόμος ». Φροντίζει εἶνε ἀλήθεια νὰ μᾶς πῆ ὅτι μιὰ τέτοια ἀρχὴ δὲν προέρχεται ἀπὸ τὴν πείρα, ἀλλὰ ὅτι εἶνε προγενέστερη καὶ ἀνώτερη ἀπὸ κάθε πείρα, πράμα πού δὲν ἔχει καμιὰ βάση ἐκτίμησις.

Ὁ Κάντ σεργιάνισε τὴν μέθοδό του σὲ ὅλες τὶς σφαιρὰς. Ἐπειδὴ δὲν ἐβάσιζε τὰ ἐπιχειρήματά του σὲ τίποτα τὸ ἐλέγξιμο, εὐκόλα ἀπόδειξε τὴν ἐλευθερία, τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς, τὴν ὑπαρξὴ τοῦ Θεοῦ, τὸ ἀπόλυτο τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς καὶ γενικὰ κάθε τι πού ἔπρεπε ν' ἀποδειχθῇ γιὰ νὰ εἶνε ἓνας ἔξοχος καθηγητὴς καὶ φιλόσοφος. Ἡ θεωρία τῆς αἰσθητικῆς του εἶνε ἀπὸ τὶς πιὸ γιὰ γλέντι: τὸ ὠραῖο ὑπάρχει αὐτὸ καθ' ἑαυτό, εἶνε τὸ ἀντικείμενο ἀληθινῆς κρίσεως, συγκεντρώνεται σὲ μιὰ ἰδιαίτερη αἰσθησις ὅπου ἀνταμώνεται τὸ αἰσθημα καὶ ἡ νόησις. Αὐτὸ φαίνεται λογικὸ καὶ ἐν τούτοις εἶνε παιδικήσιο. Ἡ ἰδέα τοῦ ὠραίου ὅπως ὅλες οἱ ἀνθρώπινες ἰδέες εἶνε τὸ προῖόν μακρονῆς καὶ πολυσύνθετης ἐξέλιξης: οἱ ρίζες της εἶνε γεννητήσιες χωρὶς ἀμφιβολία. Εἶνε ὠραῖο πρὸ πάντων σὲ ἓνα γερὸ ἄνθρωπο ἐκεῖνο πού παρουσιάζει στὶς αἰσθήσεις του τὴν τελειότητα τοῦ φύλου του. Πῶς ἀπὸ γεννητήσια ἡ ἰδέα τοῦ ὠραίου γίνηκε ἀνεξάρτητη ἰδέα, ἐδῶ δὲν εἶνε τόπος γιὰ νὰ τὸ ξετάσουμε. Ποτέ, σὲ κάθε περίπτωσι, δὲν εἶνε ἄδολη ἡ ἰδέα εἶνε πάντοτε σφιχτοδεμένη μὲ μιὰ ἐντύπωσις καὶ κάθε ἐντύπωσις ἀντανაკλᾶ στὸ γεννητήσιο κέντρο, εἴτε γιὰ νὰ τὸ ἐρεθίσῃ εἴτε γιὰ νὰ τὸ καθουσχάσῃ.

Ἄλλὰ δὲν πρόκειται νὰ ἐκθέσουμε τὶς λεπτομέρειες τῆς φιλοσοφίας τοῦ Κάντ. Ἐπίασε ὅλα τὰ ζητήματα τῆς γνώσεως καὶ τοῦ αἰσθήματος, θεωρώντας τα ἀπὸ ψηλά, σὰν σὲ φωτεινὴ προβολή. Μιὰ τέτοια φιλοσοφία δὲν ἔχει πιὰ ἀξία. Μικρὸς εἶνε ὁ κίνδυνός της. Δὲν τὴν καταλαβαίνουν πιὰ καὶ πιὸ πολὺ δὲν τὴν αἰσθάνονται. Μᾶς χρειάζεται μιὰ φιλοσοφία δίχως ἀνεβοκατεβάσματα, ἀπλὴ καὶ ἐπιστημονικὴ, πάντοτε προσωρινή, πάντοτε ὑποταγμένη στὸ γεγονὸς πού θὰ παρουσιαστῇ, μιὰ φιλοσοφία πού νὰ σχολιάζῃ τὴ ζωὴ, ἀλλὰ ὀλόκληρη τὴ ζωὴ. Ὁ ἄνθρωπος χωρισμένος

ἀπὸ τὸ ἐπίλοιπο τῆς φύσης εἶνε ἓνα πραγματικὸ μυστήριον. Γιὰ νὰ καταλάβωμε κάτι ἀπὸ μᾶς, πρέπει νὰ ριχτοῦμε, ταπεινά, στὸ ζωϊκὸ περιβάλλον ἀπὸ ἐκεῖ πού ἡ θερησκευτικὴ περηφάνεια μᾶς τράβηξε γιὰ νὰ νὰ μᾶς ὑψώσῃ στὴν ἀξιοπρέπεια καραγκιόζηδων τοῦ ἰδανικοῦ.

Μιά φιλοσοφία ὑπάρχει ἄξια γι' αὐτὸ τὸ ὄνομα: ἡ ἐπιστημονικὴ φιλοσοφία.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ Β. Κ. Π.

REMY DE GOURMONT

Η ΠΕΠΟΙΚΙΛΜΕΝΗ

Εἶχα τάξιμο νὰ ὑπάγω στὴν Κεχριάν, νὰ ψάλλω τὸ «Πεποικιλμένη», εἰς τὰ ἐννήμερα, τὴν 23 Αὐγούστου. Ἀπὸ δέκα χρόνον δὲν εἶχα ἐπισκεφθῆ τὴν Παναγίαν τὴν Κεχριάν. Δέκα χρόνια εἶχα ν' ἀσπασθῶ τὴν σεβασμίαν παλαιὰν Εἰκόνα τῆς Κοιμήσεως, ὅπου εἶναι ζωγραφισμένη, ἐπάνω εἰς δύο ὑπερῶα ἔνθεν καὶ ἔνθεν, ὁ ἱερός Κοσμάς, (αὐτὸς ὁ θεσπέσιος ποιητὴς τῆς Πεποικιλμένης) ὁ θεῖος Δαμασκηνός, τείνοντες δύο τόμους κάτω πρὸς τὴν σύνθεσιν τῆς Εἰκόνας, ἐφ' ὧν εἶναι γεγραμμένα δύο τροπάρια, τὸ «Γυναϊκά σε θνητήν, ἀλλ' ὑπερφῶς καὶ Μητέρα Θεοῦ», καὶ τὸ «Ἀξίως ὡς ἔμψυχόν σε οὐρανὸν ὑπεδέξαντο . . .» Καὶ δὲν εἶχα ἀγναντέψει οὔτε μακρόθεν τὸν περικαλλῆ θόλον τοῦ σεμινοῦ ναῖσκου, ὅπου ἀστράπτει εἰς τὸν ἥλιον ὄλος πεποικιλμένος ἀπὸ τὰ ὄρατα παλαιὰ πινάκια, τὰ ἐγκολλημένα εἰς τὸ κτίριον ὡς ὄστρακα μαργαριτοφόρα.

Καὶ παρημέλησα τὸ τάξιμόν μου, καὶ δὲν ἀπεφάσιζα νὰ ὑπάγω. Ἐνύκτωσε, κ' ἐκαθόμουν ἔξωθεν τοῦ μαγαζίου τοῦ ἀγαπητοῦ νεαροῦ φίλου μου, τοῦ Κωστή τοῦ Τσαμασφόρου, πολλὰ ρεμβάζων, καὶ οὐδὲν σκεπτόμενος. Ὁ Κωστάκης μοῦ ἔφερε ποτήριον ρακίου, νὰ μὲ κεράσῃ, καὶ μοῦ εἶπε.

— Δὲν πῆγες, μπάρομ; Ἀλέξανδρε, στὴν Παναγιά τὴν Κεχριά; Ἐγὼ θὰ πάω.

— Τώρα ποῦ νύκτωσε; Τί λές!

— Ἐχει φεγγαράκι.

— Ἐπια, κ' ἐπανῆλθε στὸ μαγαζί του κρατῶν τὸν δίσκον. Μόλις αὐτὸς εἰσῆλθε, καὶ πάραυτα εἰσώρμησα μέχρι τοῦ κυλικείου, ὅπου ἀπέθετε τὸν δίσκον μὲ τὰ ποτά.

— Θὰ πᾶς σίγουρα, Κωσταντῆ; . . . Πῶς σοῦ ἦρθε; . . . ἔχεις συντροφιά;

— Ἐχω, ἂν δὲν με γελᾷσῃ.

— Ποιόν;